

Kunst

cultuur

en de allerjongsten

Visietekst

DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD & MEDIA

Opgroeien

**Deze visietekst kwam tot stand dankzij de
samenwerking met de klankbordgroep
'Cultuur voor de allerjongsten':**

Lotte Baert, *Iedereen Leest*

Caroline Boudry en Wouter Bulckaert, *VBJK*

Loes Bruyninckx en Esther Ursem, *Musica vzw*

Sonja Cassiman, *Elmer vzw*

Marie Caeyers, Zita Epenge en Karel Van Ransbeeck,
Theater De Spiegel

Kim Crabeels, *Piep Leuven*

Marieke De Poortere, Dienst kinderopvang stad Gent
- *STAM Gent*

Katrien De Bruycker, *4Hoog vzw*

Joke Den Haese, *Erasmus Hogeschool Brussel*

Hilde Marichal, *Gezinsbond vzw*

Annelies Roelandt, *VCOK*

Barbara Struys en Elien Vanlaer, *publiq vzw*

Monique Van Boom, *Karel de Grote Hogeschool*

Hildegarde Van Genechten, *FARO, Vlaams steunpunt
voor cultureel erfgoed vzw*

Marijke Van Hassel, *Lasso vzw*

Charlotte Van Peer, *M Museum Leuven*

Tine Rommens, *Opgroeien*

Ellen Hanssens, *Departement Cultuur, Jeugd en Media*

Annemie Nouwynck, Hilde Plas, *VVSG*

Inhoudstafel

1 Waarom deze visienota

2 Waarom kunst en cultuur voor de allerjongsten: 5 goede redenen

- 2.1. Baby's en peuters hebben recht op kunst en cultuur
- 2.2. Het recht op kunst en cultuur geldt voor elk kind
- 2.3. Kunst en cultuur verrijken de leefomgeving van baby's en peuters
- 2.4. Kunst en cultuur zijn een drijvende kracht voor de ontwikkeling van baby's en peuters
- 2.5. Kunst en cultuur creëren verbondenheid

3 Doelstellingen en acties

- 3.1. We sensibiliseren over het belang van een vroege cultuurbeleving en informeren over het kwaliteitsvol aanbod bij diverse stakeholders
- 3.2. We stimuleren en ondersteunen de ontwikkeling van culturele activiteiten met en voor de allerjongsten
- 3.3. We zetten in op samenwerking, ontmoeting en wederzijds leren tussen cultuur- en welzijnsprofessionals
- 3.4. We vergroten de kennis over cultuurbeleving bij de allerjongsten
- 3.5. We hebben oog voor het internationaal perspectief in het kunst- en culturaanbod voor de allerjongsten

4 Tot slot

©frederikbeyens

1. Waarom deze visienota

Steeds meer organisaties zetten in op kunst en cultuur voor de allerjongsten. Vlaanderen telt een aantal sterke podiumkunsten-organisaties met jarenlange ervaring, musea experimenteren met activiteiten voor baby's en peuters, Boekstart¹ wordt succesvol uitgerold met medewerking van lokale bibliotheken. (want vooral?) op lokaal niveau/lokaal zien interessante samenwerkingsinitiatieven tussen Cultuur en Welzijn het licht.

Onderzoek wijst echter uit dat het beschikbare culturele aanbod² voor de allerjongsten (0 tot en met 3 jaar) binnen het geheel aan cultuur- en kunstactiviteiten voor kinderen (-12 jaar) nog erg beperkt blijft. Dat het aanbod ontoereikend is, blijkt ook uit de praktijk: voorstellingen, activiteiten in musea voor baby's en peuters en culturele events voor de allerjongsten worden in een mum van tijd uitverkocht. De vraag is groter dan het aanbod.

Cultuurdeelname blijft ook nog voorbehouden aan kinderen die opgroeien in families met een hoge sociaaleconomische status. Veel kinderen, bij wie kunst en cultuur geen plaats krijgt binnen de gezinscontext, komen er pas mee in aanraking tijdens hun schoolloopbaan.

Kortom, de huidige inspanningen en het beschikbare aanbod volstaan niet om alle jonge kinderen te laten kennismaken met kunst en cultuur. En net dat is de gedeelde ambitie van het agentschap Opgroeien (het vroegere agentschap Kind en Gezin), het Departement Cultuur, Jeugd en Media en de VVSG: het creëren van gelijke kansen in de toegang tot cultuur. Door de handen in elkaar te slaan, willen we kleine en grote kunst- en cultuurprikkelers een vanzelfsprekende plaats geven in het dagelijks leven van alle kinderen. En dat vanaf de dag dat ze geboren worden.

¹ Boekstart is een project van Iedereen Leest dat ervoor zorgt dat alle kinderen vanaf zeer jonge leeftijd de kans krijgen van boeken te genieten.

² Jong geleerd, jong gedaan. Onderzoek naar cultuureducatie en – participatie bij de allerkleinsten (0-6 jaar) (2018). Vermeersch L., Pissens L., Havermans N., Siongers J., Lievens J. & Groenez

Dat is geen vanzelfsprekende ambitie. Om dit waar te maken, wil de visietekst zowel aandacht hebben voor het rijke, professionele cultuuraanbod als voor kleine cultuurprikkelers die professionals uit de kinderopvang en gezinsondersteuning kunnen aanbieden om de drempels tot cultuurdeelname te helpen verlagen. Bovendien moeten tal van hindernissen, zowel bij cultuur- als welzijnsorganisaties, worden overwonnen. Naast argumenten voor een gezamenlijk beleid om de cultuureducatie en -participatie bij de allerjongsten te stimuleren, bevat deze visietekst ook een aantal acties om de betrokken stakeholders te sensibiliseren, informeren, ondersteunen en dichter bij elkaar te brengen.

De visietekst onderscheidt volgende stakeholders:

- De allerjongsten: baby's en peuters van 0 tot en met 3 jaar, onlosmakelijk verbonden met hun gezin;
- De ouders, grootouders, volwassen begeleiders en welzijnsprofessionals; de noodzakelijke schakels om het jonge kind in contact te brengen met kunst en cultuur;
- De kunstenaars, cultuurprofessionals en publieksbemiddelaars die een rijk en kwalitatief kunst- en cultuuraanbod ontwikkelen;
- Vlaamse overheid en lokale besturen die het belang van cultuur voor de allerjongsten mee erkennen en waarderen, alsook de welzijns- en cultuursectoren met elkaar kunnen verbinden en financieel ondersteunen.

©sennevanloock

©sennevanlock

2. Waarom kunst en cultuur voor de allerjongsten: 5 goede redenen

Er zijn tal van redenen om te investeren in kunst en cultuur voor de allerjongsten:

1. Baby's en peuters hebben recht op kunst en cultuur
2. Het recht op kunst en cultuur geldt voor elk kind
3. Kunst en cultuur verrijken de leefomgeving van jonge kinderen
4. Kunst en cultuur zijn een drijvende kracht voor de ontwikkeling van de allerjongsten, d.i. naar analogie met de formulering van de 3 voorgaande redenen
5. Kunst en cultuur creëren een context voor ontmoeting en verbondenheid

We lichten elke reden hieronder verder toe, maar Chavepeyer en Fallon, de auteurs van Kunstmusea – ook voor de allerkleinsten³ vatten het mooi samen:

'Is het leven mogelijk zonder verlangen?
Zonder liefde? Zonder plezier?
Zonder met elkaar te delen?

Is het leven mogelijk zonder esthetische emotie? Esthetische emoties zijn niet exclusief voor een erudiete en gecultiveerde elite, ze maken deel uit van het mens-zijn. Ze ontstaan in de ontmoeting met alle kunstvormen en uiteraard in het contact met de natuur, telkens wanneer we onze 'ziel' laten ademen. Kunstenaars bieden ons vormen en talen aan om met onszelf gesprekken aan te knopen. Door kunstwerken te interpreteren om ze ons eigen te maken, creëren we ze opnieuw. Ze leven voort dankzij onze blik. De vervoering over deze ontmoetingen geeft ons zin om verder te gaan, we worden nieuwsgierig, minder bedeesd, onze smaken worden gediversifieerder.'

2.1. Baby's en peuters hebben recht op kunst en cultuur

Het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK) stelt in artikel 31 dat **elk kind recht** heeft op het culturele leven en de kunsten.

Artikel 31

1. De Staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op rust en vrije tijd, op deelneming aan spel en recreatieve bezigheden passend bij de leeftijd van het kind, en op vrije deelneming aan het culturele en artistieke leven.
2. De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind volledig deel te nemen aan het culturele en artistieke leven, bevorderen de verwezenlijking van dit recht, en stimuleren het bieden van passende en voor ieder gelijke kansen op culturele, artistieke en creatieve bezigheden en vrijetijdsbesteding.

België ratificeerde in 1991 het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, waarmee het zich engageert om de bepalingen ervan te handhaven. Er zijn echter nog extra bijkomende inspanningen nodig om ervoor te zorgen dat kinderen hun culturele rechten kunnen realiseren.

Voor **baby's en peuters** in het bijzonder, is dit een uitdaging omdat ze nog vaak worden beschouwd als 'mensen in wording', onafgewerkt en dus niet in staat om deel te nemen aan het culturele leven. Het jonge kind moet echter niet alleen nog van alles 'leren' en 'worden', maar is bovenal ook een volwaardig persoon die leeft in het hier en nu en is net als oudere kinderen en volwassenen in staat is om te **creëren** en **plezier** te **beleven** aan kunst en cultuur. Het kind heeft -hoe jong ook- eigen interesses, vermogens, voorkeuren,

³ Kunstmusea, ook voor de allerkleinsten. Manifest (2016). Chavepeyer I. & Fallon C. Vertaald naar Nederlands. Brussel: Faro

Wie zelf al eens met peuters naar een museum trok of met baby's een muziekvoorstelling op maat bijwoonde, weet hoe hard ze ervan kunnen genieten. Baby's en peuters hebben weinig levenservaring, maar wel een heel open, onderzoekende en nieuwsgierige blik. Het maakt hen heel ontvankelijk. Met grote ogen, zintuigen op scherp en vol **verwondering** geven ze zich over aan artistieke en culturele prikkels. Ze reageren spontaan - vanuit hun buikgevoel - waardoor een interactieve dialoog of interactief spel ontstaat tussen het jonge kind en de kunstenaar of cultuurbemiddelaar. De baby- en peuterleeftijd is dan ook een **ideale leeftijd** om kennis te maken met kunst en cultuur.

Baby's en peuters zijn met andere woorden volwaardige **participanten**, die net als ieder mens recht hebben op kwaliteitsvolle kunst en cultuur. Door jonge kinderen kennis te laten maken met een brede waaier van culturele ervaringen, niet beperkt tot het commerciële aanbod en/of animatie, kunnen ze hun voorkeuren en eigen interesses ontwikkelen en stellen we hen ook in staat om later écht te kiezen.

2.2. Het recht op kunst en cultuur geldt voor elk kind

In het Verdrag inzake de Rechten van het Kind staat het principe dat alle rechten van toepassing zijn op alle kinderen centraal (**'non-discriminatie'**). Alle rechten gelden voor elk kind, ongeacht zijn huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, vermogen, handicap, geboorte of andere omstandigheid van het kind of van zijn (of haar) ouder of wettige voogd. De Staat mag geen enkel recht schenden en moet positieve acties ondernemen om alle rechten te bevorderen.

©Michiel Devijver

Ook voor het recht op kunst en cultuur is het een grote uitdaging om als overheid te waarborgen dat **alle kinderen** dit recht kunnen uitoefenen. In de eerste plaats participeren immers vooral jonge kinderen van ouders die zelf geëngageerde cultuurparticipanten zijn. De grote sociale kloof inzake cultuurparticipatie krijgt al op zeer jonge leeftijd vorm⁴.

We willen van bij de start alle kinderen **gelijke participatie- en ontplooiingskansen** bieden. Dit willen we realiseren via samenwerking tussen cultuur en welzijn (de kinderopvang en organisaties voor gezinsondersteuning en andere actoren die werken met kinderen en gezinnen), door samen te investeren in de culturele beleving en culturele leerprocessen van de allerjongsten. Via organisaties voor gezinsondersteuning en de kinderopvang bereiken we namelijk een divers publiek uit verschillende sociale lagen van de bevolking die niet of weinig aan cultuur participeren. Dit biedt kansen om verruimend te werken. Extra investeren in de **meest kwetsbare kinderen en hun gezin**, is noodzakelijk. Op die manier vermijden we dat toegang tot cultuur ook in de toekomst sociaal ongelijk verdeeld blijft.

Door kunst en cultuur van bij het begin in het leven van het kind te integreren, verhogen we bovendien de culturele competenties en leggen we een **voedingsbodem voor latere cultuurparticipatie**⁵. Onderzoek⁶ wijst uit dat hoe jonger je aan cultuur begint, hoe groter de impact op latere cultuurparticipatie. Het komt er dan ook op aan elk kind zo vroeg mogelijk te laten kennismaken met kunst en cultuur. Wat je vroeg leert, leer je immers voor het leven.

4 Jong geleerd, jong gedaan. Onderzoek naar cultuureducatie en – participatie bij de allerkleinsten (0-6 jaar) (2018). Vermeersch L., Pissens L., Havermans N., Siongers J., Lievens J. & Groenez

5 Idem

6 J. Lievens & H. Waeghe, Participatie in Vlaanderen. Basisgegevens van de participatiesurvey 2009. Leuven, Acco-Academic, 2011 www.participatiesurvey.be

2.3. Kunst en cultuur verrijken de leefomgeving van baby's en peuters

De ontwikkeling van ieder kind speelt zich af in een constante interactie en dynamiek met zijn omgeving (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Sameroff & MacKenzie, 2003). Positieve interacties tussen een kind en zijn/haar directe omgeving hebben een bijzonder krachtige functie: ze zijn een belangrijke motor voor de ontwikkeling van ieder kind (Bronfenbrenner & Morris, 2006).

Naast een **kwaleitsvolle thuisomgeving**, is ook de **ruimere omgeving** waarin kinderen opgroeien, van cruciaal belang. Om kinderen ten volle te laten ontwikkelen, dient een samenleving alle gezinnen met jonge kinderen te ondersteunen op vlak van die ruimere context: voorzien in toegankelijke basisvoorzieningen zoals kinderopvang, onderwijs, gezondheidszorg, voorzien in materiële ondersteuning, speelpleinen, enzovoort.

Ook **kunst en cultuur** kunnen niet ontbreken in een dergelijke **rijke leefomgeving**. Voor de allerjongsten geeft kunst en cultuur handvatten om zich te uiten, hun stem te laten horen en op een andere manier vorm te geven aan hun omgeving en eigen denken en voelen. Ze kunnen genieten, plezier beleven aan en deugd hebben van kunst- en cultuurprikkelers. Ze kunnen erdoor geboeid en helemaal 'opgeslorpt' door worden. Kunst en cultuur kunnen m.a.w. zowel het welbevinden van kinderen als hun betrokkenheid verhogen, dit is een belangrijke voorwaarde om tot ontwikkeling en diepgaand leren te komen

Kunst en cultuur zorgen ook voor **verbondenheid** tussen kinderen onderling en kinderen en volwassenen. Ze leren zichzelf ontdekken, er is ruimte voor verbale, non-verbale en creatieve expressie, het zijn ervaringen van diversiteit en de ruimere wereld, enzovoort.

Het **unieke van kunst en cultuur** is dat ze bijdragen aan de creativiteit en creatieve vaardigheden, de verbeeldingskracht en dat ze de emoties van kinderen aanspreken. Kunst is een abstracte, meervoudige, universele taal die kinderen heel goed begrijpen, los van hun achtergrond of thuistaal.

Het is dan ook belangrijk dat cultuurhuizen, musea, bibliotheken, ... vertrouwde plekken worden voor kinderen van jongs af aan. Op die manier zullen kunst en cultuur als vanzelfsprekend deel uitmaken van hun leefwereld.

Het pedagogische raamwerk MeMoQ dat ontwikkeld werd voor de kinderopvang van baby's en peuters, stelt dat het bieden van **rijke ontplooiingskansen** een belangrijke opdracht is voor opvoeders. Dat wil zeggen dat kinderen gestimuleerd worden en kansen krijgen op vlak van **vier ervaringsgebieden** die essentieel zijn voor de uitbouw van de leefomgeving van kinderen. Door in te zetten op culturele activiteiten, worden de vier ervaringsgebieden van kinderen 'gevoed'.

De volgende **vier ervaringsgebieden** beogen de **algehele ontplooiing** van kinderen:

- 'Ik en de ander': in de eerste jaren ontwikkelen kinderen hun identiteit te midden van een wereld met andere volwassenen en andere kinderen;
- 'Lichaam en beweging': tijdens de leeftijd 0 tot 3 jaar maakt het lichaam van kinderen een fantastische ontwikkeling door;
- 'Communicatie en expressie': kinderen leren zich tijdens de baby- en peutertijd verbaal en non-verbaal te uiten en leren zich creatief uit te drukken;
- 'Verkennen van de wereld': in de periode van 0 tot 3 jaar leren kinderen de wereld fysiek en verstandelijk kennen en begrijpen.

Er wordt expliciet gekozen om niet te spreken over 'ontwikkelingsdoelen' en 'ontwikkelingsstimulering' maar over 'ervaringsgebieden' en 'sleutelervaringen'. Zo vermijden we de ontwikkeling van kinderen te verengen en louter te instrumentaliseren.

Sleutelervaringen zijn ervaringen die een sleutelrol vervullen in de ontwikkeling van kinderen. Ze komen in zeer uiteenlopende situaties en herhaaldelijk aan bod en gaan gepaard met een grote mate van voldoening en betrokkenheid bij kinderen.

In een rijke omgeving met mensen die in hen geloven, krijgen kinderen op diverse ervaringsgebieden de kans om sleutelervaringen op te doen en ten volle hun potentieel te ontplooiën.

Het pedagogische raamwerk MeMoQ is een visietekst over kwaliteitsvolle kinderopvang van baby's en peuters. Het verduidelijkt wat de kinderopvang betekent voor kinderen, voor gezinnen en voor de samenleving. Deze visie kan echter ook in andere contexten gebruikt worden als **inspirerend kader** voor zowel **welzijns- en cultuurprofessionals** die werken met jonge kinderen.

Het vertrekt vanuit een welomschreven **visie op kinderen**:

- Kinderen zijn geen passieve wezens, maar kleine onderzoekers die zelf keuzes kunnen maken. Het zijn onderzoekers en scheppers die vormgeven aan hun eigen ontwikkeling. Kinderen hebben een innerlijke drang om de wereld te leren kennen. Door hen de ruimte te geven en kennis te laten maken met nieuwe materialen, ervaringen, enzovoort wordt dit alleen maar versterkt.
- Kinderen leren door te leven in groep
- Elk kind is uniek en elk kind heeft zijn eigen ritme
- Kinderen leren met hoofd, hart en handen (holistische kijk)

2.4. Kunst en cultuur zijn een drijvende kracht voor de ontwikkeling van baby's en peuters

De eerste levensfase is een **cruciale periode** voor de ontwikkeling van een kind. In deze periode groeien en veranderen ze zeer snel (lichamelijk, motorisch, communicatief, intellectueel, maar ook hun interesses en mogelijkheden ...). De mentale souplesse en het leerpotentieel van jonge kinderen is erg groot (zie o.a. Nelson, 2000a; Swaab, 2016), het brein is immers nog plastisch en groeit sneller dan op eender welke latere leeftijd.

Vanaf de zwangerschap en tijdens de eerste levensjaren heeft de (stimulatie uit de) omgeving waarin kinderen leven en leren dan ook een **belangrijke impact** op hun totale ontwikkeling, net als de mogelijkheden die zij krijgen op het aangaan van kwaliteitsvolle relaties met andere kinderen, (groot)ouders, opvoeders, kunstenaars en cultuur- en welzijnsprofessionals. Zowel ontwikkelingspsychologen, pedagogen, economen en andere onderzoekers wijzen dan ook op de noodzaak om te investeren in heel jonge kinderen.

Ook investeren in een vroege cultuurbeleving⁷ kan de ontwikkeling van jonge kinderen sterk beïnvloeden en bevorderen, en dat op verschillende domeinen. Enkele bewezen effecten:

- Werken met – al dan niet artistieke – beelden stimuleren het ontwikkelen van esthetische voorkeuren, het geometrisch en ruimtelijk redeneren en de conversatievaardigheden van het jonge kind.
- Podiumkunsten hebben een positieve impact op verbale skills.
- Het actief betrokken zijn bij het luisteren naar en maken van muziek heeft een positief effect op de cognitieve ontwikkeling van het kind alsook op empathisch denken en pro-sociaal gedrag.
- Het vroeg in contact komen met een rijke geletterdheidsomgeving en het opgroeien in een duurzame voorleescultuur resulteren in hogere geletterdheidsscores op latere leeftijd.

⁷ Jong geleerd, jong gedaan. Onderzoek naar cultuureducatie en – participatie bij de allerkleinsten (0-6 jaar) (2018). Vermeersch L., Pissens L., Havermans N., Siongers J., Lievens J. & Groenez S.

Deelname aan kunst- en cultuuractiviteiten op jonge leeftijd, heeft m.a.w. **positieve effecten** op de cognitieve, motorische en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Naast deze bewezen effecten, zijn er tal van bijkomende positieve effecten op jonge kinderen. Niet elk effect kan echter empirisch bewezen worden. Daarnaast is het effect in het 'hier en nu' minstens even belangrijk dan effecten op lange termijn. Het beleven van plezier en ervaren van emoties samen met leeftijdsgenoten en vertrouwde volwassenen, zijn uiterst waardevol.

2.5. Kunst en cultuur creëren verbondenheid

Van bij de geboorte hebben kinderen de behoefte aan steun en verbondenheid met andere kinderen, volwassenen en de wereld rondom hen. Positieve, warme relaties dragen bij tot het gevoel van emotionele basisveiligheid. Dat zijn de relaties die verbinden. Ze geven kinderen het gevoel dat ze erbij horen en deel uitmaken van een groter geheel⁸.

Cultuurbeleving bij baby's en peuters speelt zich steeds af samen met een (groot)ouder of begeleider en creëert bijgevolg kansen voor **ontmoeting en verbondenheid**.

Deelnemen aan culturele activiteiten zorgt voor waardevolle momenten **in gezinsverband**. Ouders en hun jonge kinderen, maar vaak ook grootouders met hun kleinkinderen, kunnen samen genieten, verwonderd zijn, nieuwe werelden ontdekken en verbeelden... Voor (groot) ouders zijn het vaak mooie momenten om hun (klein) kind op een andere manier te leren kennen, het biedt een context waarin een andere interactie of nieuwe dynamiek tussen de (groot)ouder en het (klein)kind ontstaat. De gedeelde ervaring versterkt hun band.

Door te kijken via de ogen van kinderen, vinden **ouders, grootouders** of **volwassen begeleiders** (opnieuw) aansluiting bij kunst en cultuur. De gedeelde ervaring en verwondering, kan ook voor volwassenen die weinig aan kunst en cultuur participeren de drempel verlagen. Een bezoek aan het museum of het meepikken van een voorstelling in gezinsverband is bovendien een moment om opnieuw aansluiting te vinden met de buitenwereld in een fase waarin de focus vaak op de zorg van een baby of peuter ligt.

Ook in de **kinderopvang** en in organisaties voor **gezins-ondersteuning** kunnen kunst- en cultuuractiviteiten bijdragen tot verbondenheid. Ze (kunst- en cultuuractiviteiten?) bieden een context voor ontmoeting tussen ouders onderling en met professionals die werken met kinderen en gezinnen. Ook voor kinderen onderling zorgt het voor nieuwe dynamieken en samenhang als groep.

Kunstenaars hebben – vanuit een gelijkaardige onderzoekende houding- een bijzonder vermogen om in interactie te gaan met het jonge kind. Ook **publieksbemiddelaars** kunnen over de nodige verbeeldingskracht en capaciteiten beschikken om op een bijzondere manier met baby's en peuters te communiceren. Via kunst en cultuur kan aangesloten worden bij de leefwereld van elk kind, los van achtergrond, thuishalen of culturele verschillen.

Tegelijk zijn jonge kinderen voor kunstenaars en publieksbemiddelaars uiterst inspirerend: ze dagen uit tot het voortdurend zoeken naar connectie, naar een uitgepuurde, open, eerlijke communicatie. Voor kunstenaars zijn de unieke invalshoeken en uitdrukkingsmogelijkheden van hele jonge kinderen op diens persoonlijke artistieke taal een verrijking voor zijn of haar praktijk.

Door kunst en cultuur samen te brengen met voorzieningen die werken met kinderen en gezinnen, creëren we m.a.w. **ontmoetingsplaatsen voor diverse sociaal-culturele en jeugdverenigingen:**

- Gezinnen en families
- Kunstenaars
- Cultuurprofessionals en publieksbemiddelaars in culturele organisaties
- Welzijnsprofessionals die werken met kinderen en gezinnen
- Het lokaal bestuur
- Organisaties in de buurt
- Lokale en bovenlokale netwerken
- Buurtbewoners
- Scholen
- Docenten en studenten kunst/pedagogie/ kinderbegeleider/...
- enzovoort

De buurt en bestaande lokale netwerken zijn zinvolle ingangspoorten om die ontmoetingsplaatsen te realiseren. Zij bieden kansen om de **sociale cohesie** te vergroten.

⁸ MeMoQ. Een Pedagogisch raamwerk voor de kinderopvang van baby's en peuters (2014). Brussel: Kind en Gezin

©frederikbeyens

©sennevanloock

3 Doelstellingen en acties

Garanderen dat alle kinderen op jonge leeftijd kunnen participeren in en leren van kunst en cultuur in zijn vele vormen, is niet vanzelfsprekend en vraagt om samenwerking tussen de cultuur- en welzijnssector. Samen met diverse partnerorganisaties, willen het agentschap Opgroeien, het Departement Cultuur, Jeugd en Media en de VVSG de **komende jaren acties op touw zetten** om die ambitie waar te maken. Zowel ouders, grootouders en professionals die met kinderen en gezinnen werken enerzijds en het bredere culturele veld anderzijds spelen een sleutelrol in de culturele en esthetische ontwikkeling van het jonge kind.

3.1. We sensibiliseren over het belang van een vroege cultuurbeleving en informeren over het kwaliteitsvol aanbod bij diverse stakeholders

Ouders, grootouders en professionals die met kinderen en gezinnen werken zijn de belangrijke schakels in het realiseren van cultuurparticipatie door en voor elk jong kind. Baby's en peuters hebben volwassenen nodig om de wereld voor hen te ontsluiten en dus ook toegang te geven tot kunst en cultuur. Zij zijn echter vaak nog onvoldoende bewust van het belang van een vroege cultuurbeleving én van de bestaande mogelijkheden. Het is ook cruciaal dat de brede cultuursector zélf het belang van cultuurproducties en -activiteiten voor het jonge kind erkent en waardeert. Een beperkte kennis over de jonge doelgroep en misvattingen over de allerjongsten (beeldvorming) temperen immers de animo om voor deze groep te werken. Ook een gebrek aan optimale infrastructuur kan een belemmering zijn.

Wenselijke acties:

- sensibiliseren en informeren van de brede publieke opinie:
 - o een communicatiecampagne opzetten die gezinnen en de brede publieke opinie overtuigen van het belang van een vroege cultuurbeleving en de mogelijkheden (het aanbod) beter zichtbaar maken.
- sensibiliseren en informeren van beleidsmakers op diverse niveaus
- sensibiliseren en informeren van professionals uit de kinderopvang en gezinsondersteuning:
 - o via online fora, nieuwsbrieven, ... het beschikbare cultuuraanbod zichtbaar maken en informeren over het belang van kunst en cultuur in de leefomgeving van jonge kinderen.
 - o kunst en cultuur zichtbaar maken in het pedagogische raamwerk 'MeMoQ' en aantonen hoe het bijdraagt tot een kwaliteitsvolle dienstverlening en rijke leefomgeving voor jonge kinderen.
- sensibiliseren en informeren van de brede cultuursector: via bestaande online fora en kennisplatformen informeren over het jonge publiek en het beschikbare aanbod, evenals tools aanreiken om zelf aanbod te ontwikkelen.

©MarionKahane

3.2. We stimuleren en ondersteunen de ontwikkeling van culturele activiteiten met en voor de allerjongsten

Cultuuractiviteiten voor de allerjongsten nemen toe, maar focussen vooral op kleuters ouder dan 3 jaar. Bovendien ervaren cultuurorganisaties drempels bij het vormgeven van een cultureel aanbod voor baby's en peuters (gebrek aan waardering/legitimering, hoge organisatiekosten en lage financiële return, gebrek aan kennis over de jonge doelgroep enzovoort). Tegelijkertijd is de vraag groter dan het huidige aanbod. De toegenomen vraag naar cultuurparticipatieve en -educatieve initiatieven voor en met baby's, peuters en kleuters is een trend die zich al enkele jaren in de Vlaamse cultuur- en jeugdsector manifesteert (Vermeersch & Vandenbroucke, 2011).

Ook professionals in de kinderopvang en gezinsondersteuning worden gestimuleerd om cultuursensitief te werken. Kleine kunst- en cultuurprikkel krijgen op die manier een vanzelfsprekende plaats in het dagdagelijkse leven van het jonge kind. Zo groeit de vertrouwdheid met een brede waaier aan kunst- en cultuuruitingen.

Wenselijke acties:

- de praktijk van culturele actoren ondersteunen en stimuleren door:
 - o de organisatie van intervisiemomenten waar ervaringen kunnen worden uitgewisseld op het vlak van aanpak/ didactiek, bereik van ouders en kinderen, enzovoort.
 - o financiële ondersteuning via de sectorale decreten voor zowel productie, bemiddeling als deelname; maar ook via nieuwe initiatieven zoals (a) ondersteuning voor de spreiding van het aanbod in de welzijnssector en (b) 'proeftuinen kunstenaars in de kinderopvang' 3.3.
- het cultuursensitief werken binnen de welzijnssector ondersteunen en stimuleren door
 - o het delen van goede praktijken via online fora, nieuwsbrieven, vakbladen, speelbank enzovoort.
- het onderwerp introduceren in bestaande opleidings- en vormingsinitiatieven van zowel kinderopvang als hoger kunstonderwijs. Bijzondere aandacht kan daarbij uitgaan naar de visie op het jonge kind en kunst en cultuur als integraal onderdeel van de opvoeding.

©frederikbeyens

3.3. We zetten in op samenwerking, ontmoeting en wederzijds leren tussen cultuur- en welzijnsprofessionals

Bij kunstenaars en cultuurorganisaties (publieksbemiddelaars, gidsen, directies ...) is er soms weinig kennis of bestaan er misvattingen over de jonge doelgroep en de kinderopvangsector.

Daartegenover staat dat kinderbegeleiders veel kennis hebben over het jonge kind, maar soms minder feeling hebben met de mogelijkheden van kunst en cultuur. Door de onbekendheid tussen cultuur- en welzijnsspelers weg te nemen en door te leren van elkaars contexten, worden cultuurparticipatieve initiatieven voor en met de allerjongsten meer vanzelfsprekend. De samenwerking en ontmoeting tussen cultuurpartners en professionals die werken met kinderen en gezinnen moet verder gestimuleerd en geïntensifieerd worden.

Wenselijke acties:

- op geregelde tijdstippen overleg organiseren met stakeholders en intermediaire actoren uit beide sectoren;
- ontmoetingsmomenten en inspiratiedagen organiseren (vb. studiedagen, gezamenlijke intervisiemomenten, werkbezoeken ...);
- proeftuinen 'kunstenaars in de kinderopvang' ondersteunen;
- de mogelijkheid onderzoeken van een gedeeld online platform (vb. cultuurmatch-website voor allerjongsten);
- stages stimuleren;
- organiseren van en leren uit internationale uitwisseling, zie ook 3.5;
- lokale samenwerkingsverbanden/geïntegreerd werken op lokaal niveau stimuleren.

3.4. We vergroten de kennis over cultuurbeleving bij de allerjongsten

Wetenschappelijk onderzoek naar cultuur voor de allerjongsten gaat in hoofdzaak in op de functies en de effecten van cultureel participeren en leren bij de allerjongsten. Over de intrinsieke beleving en waardering van cultuur bestaat dan weer minder onderzoeksliteratuur. Het geleverde onderzoek is ook weinig multidisciplinair. De kennis over kunst- en cultuureducatie- en participatie bij de allerjongsten kan verder in kaart worden gebracht en verruimd.

Wenselijke acties:

- internationaal wetenschappelijk onderzoek monitoren/inventariseren en kenbaar maken aan de cultuur- en welzijnssector;
- nieuw onderzoek initiëren.

3.5 We hebben oog voor het internationaal perspectief in het kunst- en cultuuraanbod voor de allerjongsten

De baby- en peuterkunsten zijn wereldwijd een opkomende markt: actoren uit Vlaanderen kunnen – met hun kennis en expertise - hierin een verschil maken. Internationale samenwerking en uitwisseling is echter ook interessant om (bij) te leren van kwalitatieve initiatieven uit het buitenland.

Wenselijke acties:

- stimuleren van internationale samenwerking, spreiding en bekendmaking van inspirerende praktijken en kunstproducties die Vlaanderen mee op de kaart kunnen zetten;
- presentatieplekken en cultuurhuizen informeren over een kwalitatief internationaal aanbod;
- congressen en seminars stimuleren voor professionals cultuur en welzijn met als doel kennisuitwisseling en internationale benchmarking rond het voorwerp van deze visienota.

©Design Museum Gent

4 Tot slot

Deze nota gaf een overzicht van de talrijke goede redenen om te investeren in een vroege kunst- en cultuurbeleving **bij de allerjongsten.**

Om alle kinderen gelijke kansen te geven, is samenwerking tussen cultuur en welzijn echter cruciaal.

Door de handen in elkaar te slaan, willen het Departement Cultuur, Jeugd en Media, Opgroeien, VVSG én de talrijke partnerorganisaties, kleine en grote kunst- en cultuurprikkelers een vanzelfsprekende plaats geven in het dagelijks leven van alle kinderen.

In de praktijk worden al heel wat mooie initiatieven opgezet. Zowel in de cultuur- als welzijnssector is het engagement en betrokkenheid van diverse partners en actoren dan ook groot. Neem hiervoor een kijkje op www.expoo.be/themas/cultuur-voor-de-allerjongsten

Deze goede praktijken vormen dan ook de ideale voedingsbodem om zaken tot volle bloei te laten komen!

